hakkas ta valitsema Leedus a. 1544, Poolas a. 1548. S. A. suri 7. VII 1572 Knižinis. — S. A.-i valitsusaega langeb Liivimaa allaheitmine Poola-Leedule. Esialgu olid S. A.-i katsed Liivimaal oma mõju kindlustada ja suurendada tingitud peamiselt kartusest, et Ivan IV (vt.) all järjest tugevamaks muutuv Moskva, Leedu vana vastane, Liivimaal võiks S. A.-ist ette jõuda. Sellepärast segas S. A. end ka Liivimaa ordu ja Riia ppiisk. Wilhelm'i (vt.) vahelisse n. n. koadjuutori tülli ppiisk. kasuks; see sõjakäik lõppes ainult sõjalise demonstratsiooniga, mille tagajärjeks oli peale ppiisk. ja ta koadjuutori restitueerimise ka Posvoli rahus a. 1557 sõlmitud ordule saatuslik liit Vene vastu. Sõja puhkedes ordu ja Vene vahel selgus Poolale järjest rohkem, et Vene asumist Läänemere rannikul on võimalik vältida ainult sel teel, et rannikumaid katsuda ise vallutada. Aegamööda omandaski S. A.-i politika peamiselt Vilno palatiini N. Radziwill'i mõjul säärase ilme. 31. VIII ja 15. IX 1559 Vilnos sõlmitud lepingutega andsid ordumeister ja Riia ppiisk. oma maad vormiliselt S. A.-i ülemvalitsuse ja klienteeli alla, loovutades rea piiriäärseid losse kuningale tingimusega nad pärast kõrge summa eest tagasi lunastada. Vastutasuks pidi S. A. Liivimaad Vene vastu kaitsma, mida ta esialgu aga konflikte kartes tegi ainult diplomaatilisel teel ja temale üleantud losse meeskondadega varustades ning kaitstes. Kui ordu olukord muutus kriitiliseks Taani ja Rootsi juurde ilmudes ta päranduse jagamisele, kasutas S. A. ordu kitsikust Liivimaa täielikuks allaheitmiseks Leedule. 28. XI 1561 valmisid n. n. allaandmis-lepingud, milledega orduriik sekulariseeriti; Kuramaast sai Poola ülemvalitsuse alla kuuluv hertsogiriik senise ordumeistri G. Kettler'iga (vt.) eesotsas, kuna hertsogkonnast põhja pool olev maa läks otseselt Leedu valitsuse alla. Katsed Radziwill'i kaudu ka Riiga allaandmisele kaasa tõmmata ei andnud tagajärgi. Liivimaa enda alla heitmine tõi Poolale a. 1562 sõja Venega, mida vahelduva õnnega peeti enamasti Leedus, kuid ka Liivis, ja Rootsiga. S. A.-i surres polnud Liivimaa kuuluvus Poola-Leedule veel kindlustatud. — Allaandmise puhul annetati Liivimaa seisuste esindajaile S. A.-i poolt n. n. *Privilegium Sigismundi Augusti*, mis vähem tähtsate, olukorrast tingitud punktide kõrval sisaldas usuvabaduse lubaduse liivimaalastele; samuti peavad maad valitsevad ametnikud olema kohalikest sakslasist ja maksma saksa õigus; aadel sai oma valduste suhtes piiramatu allaandmis- ja pärandamisõiguse ka naiskõrvalliinis; talupoegi võib kasutada ainult nende isandate teenistuses, aadlile anti nende üle piiramatu kohtumõistmise õigus. Seda privileegi, kui Liivimaa aadli eesõiguste nurgakivi, on aadel hiljemini esitanud igal võimalikul juhul enda kaitseks (kuigi privileegi ehtsuse kohta mõnelgi korral on avaldatud kahtlusi), kui olukord seda nõudis, nii alistumisel Rootsile, enesekaitsel rootsi reduktsiooni ajal, kapituleerumisel Peeter I-le jne. Tegelikult kärpis privileegis sisalduvaid lubadusi juba a. 1566 S. A.-i enda maksmapandud *privilegium administr. duc. Livoniae* ja n. n. uunionidiplom Leeduga, eriti neis punktes, mis keelasid välismaalasi Liivimaal ametisse määramast.

E. Zivier, Neuere Gesch. Polens I (1915), eriti lk. 598—677; Seraphim, Livl. Gesch. I[II], lk. 381—476, II[II], 3—109; J. Eckardt, Livland im XVIII Jahrh. (1876).

J. V.

SIGISMUND, Rootsi ja Poola kuningas (Poolas Sigismund III), sünd. 20. VI 1566 Gripsholmis Rootsis Soome hertsogi Johan'i (hiljemini kun. Johan III) ja Poola printsessi Katariina Jagellonica pojana. Silmas pidades võimalust pojale aja jooksul Poola-Leedu troonile pääseda, laskis isa S.-i kasvatada roomakatoliku usus; temasse mõjusid tugevasti ka ta ema usulised vaated. Stephan Bathory (vt.) surma järel teotses Poola lesk-kuninganna mõjuvalt S.-i valimise heaks Poola troonile, ehk küll Johan III ise mõnevõrra kahtles plaani suhtes ega soostunud lubama, nagu nõuti, Eestimaad valimise hinnaks, mille kohta siiski tema saadikud Poolamaal andsid lubadusi ja mille hankimise Rootsilt lesk-kuninganna garanteeris Poola seisustele. S. valiti Poola kuningaks aug. 1587 ja sõitis Poolamaale selle järel, kui ta oli n. n. Kalmari määrustes kokku leppinud Rootsi iseseisvuse ja selle huvide garanteerimise kohta tulevase uunioni kestel. Hoolimata seisuste ägedast pealekäimisest ei soostunud S. maandudes Danzigis ja hiljemini kroonimisel Kraakovis andma lubadust Eestimaa Poolale loovutada, ja küsimus lükati edasi troonivahetuseni Rootsis. Johan III, kes oli hakanud kahjatsema, et oli S.-i Poolasse lasknud, oleks soovinud saada teda tagasi endisele kodumaale ja katsus taivutada teda selleks Tallinna koosolekul 1589. a., selles siiski õnnestumata. S. lähenes ikka rohkem Austriale, mille kuningakojast ta oli enesele printsessi abikaasaks valinud. Johan III surma järel oli S. sunnitud selleks, et saaks Rootsi sõita, lubama Eestimaad Poola külge liita. Upsala koosoleku otsuseid 1593. a., millega Rootsile lõplikult kindlustati protestantlik usk, ei tahtnud S. alguses heaks kiita, kuid tegi seda siiski, et saada Rootsi kuningaks kroonitud (veebr. 1594). Salaja protestis ta otsuste vastu ja katsus kõigiti tekitada tüli oma onu,